

EESTI LINNAD

(end. „LINNAD ja ALEVID“)

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6

Ilmub 10 korda aastas.

XII aastakäik.

Numbri hind 25 senti

Nr. 6

November

1939

SISU.

Jaan Jaaska 50-aastane.

Jaan Lust 60-aastane.

Vastutavate ametnikkude kautsjonist — **B. Mäelo.**

Rahvasupelasutisist.

Linnade ehitustegevus ja õhukaitse praeguses Venes.

Konsultatsioon.

Kroonika.

EESTI LINNAD

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 6

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

November

XII. AASTAKÄIK

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

1939

Jaak Jaaska 50-aastane.

SP, 6551

8. novembril 1939 sai Eesti Linnade Liidu juhatuse liige, Suure-Jaani linnasekretär Jaak Jaaska 50-aastaseks.

J. Jaaska sündis 8. novembril 1889 Põlva vallas, Peril. Õppis Tartus, H. Trefferi gümnaasiumis, mille lõpetamise järel ta siirdus Vene sõjaväkke teenima sund-aega. Maailma- ja Eesti Vabadussõjast võttis J. Jaaska osa sõjaväeametnikuna.

Vabanenud sõjaväeteenistusest, valiti J. Jaaska 20. detsembril 1920 Tartu

Maakonnaavalitsuse liikmeks, kus ta peale pandi Maakonnaavalitsuse sekretäri, hiljem ka Töö- ja Hoolekandeosakonna juhataja

kohused. Tartu Maakonnaavalitsuse teenistusest lahkus J. Jaaska 12. mail 1921. 15. veebruaril 1923 valiti ta Suure-Jaani alevisekretäriks, millises ametis olles täitis ta ka orvukohtu sekretäri ülesandeid.

Suure-Jaani alevi kuulutamisel linnaks kinnitati J. Jaaska linnasekretäriks.

Kuid J. Jaaska' kauaaegne omavalit-sustegevus pole piir-dunud ainuüksi Suure-Jaaniga. Juba alates 9. juunist 1928 on ta Eesti Linnade Liidu juhatuse liige. Ja selle aja jooksul on ta aktiivselt osa võtnud liidu mitmepalgelisest tegevusest, kus talle eriti südamelähedased on olnud me väikelinnade mured.

Isiklikus elus lihtne, suhtlemises kaaskodanikkudega siiras ja sõbralik, ametialal vastutulelik ja õiglane — nii tuntakse J. Jaaska't. Nüüd selle suure töömehe jõudmisel täismehek-

ka õnnitlevad teda Eesti Linnade Liit ja ajakiri „Eesti Linnad“ ja soovivad talle kestva tervist ja indu jätkata senise andumusega on vastutusrikast tööd me kommunaal-elu arendamisel.

Jaan Lust 60-aastane.

22. novembril 1939 sai Narva linnapea Jaan Lust 60-aastaseks.

Jaan Lust sündis 22. novembril 1879 Valgamaal. Alghariduse sai Rõuge Jaani-peebo külakoolis ja Rõuge kihelkonnakoolis. Pärast kihelkonnakooli lõpetamist oli J. Lust lühikest aega Jaani-peebo külakoolis õpetajaks, kust siirdus Nursi vallasekretäri abiks. Hiljem õppis ta Tartus H. Treffner'i gümnaasiumis. 1904. a. sooritas ta Vene sõjaväearstiteaduse akadeemia juures apteekriabilise kutseeksami ja õppinud pärast seda Tartu Ülikoolis, omandas J. Lust 1910. a. proviisorikutse. Seepeale on ta töötanud mitmel pool rohuteadlasena.

1928. a. valiti J. Lust Narva Linnavolikogu liikmeks ja sellest ajast peale on ta pidevalt osa võtnud selle linna omavalitsusest.

1935. a. määrati J. Lust Narva linnapea abiks.

14. oktoobril 1936 määrati ta Narva linnapeaks. Alates 1935. a. on ta olnud Narva Linna Orvukohtu esimeheks.

Kuid J. Lust on peale selle võtnud inukalt osa ka Narva seltskondlikust tööst. Paarikümneni küüninende organistasioonide arv, kelle tegevusest ta on juhtivalt osa võtnud. Ka on J. Lust juba rida aastaid Soome aukon suliks Narvas.

Viimaseil aastail on Narva oma välimuselt ja majanduslikult seisundilt jõudsasti arenenud ja kogu see edu on lahutamatu

seotud J. Lust'i nimega.

Kauaaegset omavalitsustegelast õnnitlevad ta tähtpäeva puhul kõik Eesti omavalitsustegelased, Eesti Linnade Liit ja ajakiri „Eesti Linnad“ ja soovivad talle parimat õnne nii isiklikus kui ka avalikus elus.

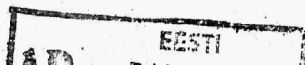
Vastutavate ametnikkude kautsjonist.

B. Mäelo.

Elu üldise arenguga on järjest suurenenud ka omavalitsuste mitmesugused ülesanded. Pidevalt on tulnud juurde uusi alasid ja omavalitsuste majanduslikke ettevõtteid. Selle tagajärjel on loodud uusi ametikohta, mis vähemal või suuremal määral on seotud rahalise vastutavusega.

Omavalitsused täidavad kohtadel riiklike ülesandeid ja rahuldavad laiade rahva-

hulkade üldisi huve. Omavalitsused on rahva teenistuses. Oma ülesandeid suudavad nad täita seda paremini, mida suuremad on nende majanduslikud võimalused. Viimane nõue ei seisne ainult uute tulude ja varanduste juurdehankimises, vaid tegevuse korraldamises selliselt, et omavalitsuste varandused ja kapitalid oleksid väärikalt hoitud. Seejuures ei saa jätta täheldamata nende isi-

kute tegevust, kelle kätte on usaldatud oma-valitsuse varandused ja kelle töö on seotud rahade kasseerimisega, kassapidamisega jne.

Kindlustuse küsimus ei ole väikese tähtsusega ainult omavalitsuste elus, vaid ta on väga oluline ka me üldise majandusliku elu korraldamisel. Seepärast tahame siinkohal vaadelda lähemalt, kuidas see küsimus on lahendatud teistes riikides.

Prantsusmaal vastutasid kuni 1. jaanuarini 1909 laekurid kautsjoniga rahas või väärtpabereis. Kuna ametnikud pole jõukad, siis pidid nad selleks tegema laenu ja maksuma 8—10% intresse aastas, mis polnud mitte kerge. Peale selle tuli neil kanda kursikahjusid ja muid lisakulusid.

Sarnane olund tekitas laekurite hulgas suurt nurinat ja sundis otsima väljapääsuteed. Ja nii tekkis üle 30 aasta tagasi suur kampaania, mille tulemuseks oli laekurite ühinemine.

10. juunil 1908 grupp mitmesuguste asutiste arveametnikke asutasid vastastikku vastutamise ühingu. Ühingu aluseks oli 1. juuli 1901. a. seadus, mida täiendati 1908. a. eriseadusega. Ühingu põhikirja kinnitas rahaminister ja selle tegevus allus üldisele kontrollile. Kehtivate seaduste ja määruste kohaselt laekurid ja teised kautsjonikohuselised ametnikud vastutavad ühiselt kautsjoni piires. Ühingu liikmed vastutavad isiklikult ühingu ees ja üldiselt ametiasutise ees. Vastutus kaasametnikkude ees tõusis kuni kautsjoni kahekordse suuruseni. Ühingu poolt makstud kahjusumma tasutakse liikme poolt kuumaksudega 15% ulatuses ametniku kuu-palgast. Ühingut ei tohi käsitleda kindlustusühinguna.

Ühingu aastamaksu suuruse määrab peakoosolek. Algul oli see 5 fr. aastas ühingu liikme igalt 1000 frangilt kautsjonilt. Jääk, mis saavutati peale kulude mahaarvamise, arvati tagavarafondi, mis kautsjonide üldsummast pidi moodustama vähemalt 2%. Algul ühing kandis kahjusid ja alles 1912. aastaks suudeti luua nõutav tagavarafond. 1913. a. muudeti põhikirja, mille järgi fond on ühingu ühine ja liikmete isiklik varandus. Kui

liige lahkub ühingust ja ta kõik oma kohustused ühingu vastu on täitnud, siis saab ta kätte oma osa tagavarakapitalist. Kapitali protsendid suurendavad liikmete tagavarafondi osa.

Kapitalide suurenedes oli võimalik alandada maksu. Alates 1915. a. määrati maksuks 4 fr. kautsjoni igalt 1000 frangilt. Alates 1. jaanuarist 1919 — 1 fr. ja alates 1935. a. — ainult 0,5 fr. kautsjoni igalt 1000 frangilt.

Üle nõutava normi sissetulnud summad moodustasid erilise reservi. Et iga riisiko igal juhtumil oleks kaetud, suurendas rahaministerium 1919. a. tagavarafondiks nõutavat protsendimäära 2%-lt 3%-le kautsjonide üldsummast.

Aja jooksul on ühing muutunud väga jõukaks ja on võinud rohkemmakstud summaksid isegi tagasi maksta.

Hollandis oli käesoleva sajandi alguni varanduseta rahakasseerija ametisemääramine vaevalt mõeldav. Omavalitsuste poolt raha vastuvõtjailt nõutavad tagatised seadsid võrdlemisi suuri nõudeid nende isikute varandusliku seisundi kohta.

1909. a. tõi mainitud olundisse tunduva paranduse sel teel, et kutsuti ellu ühing, kes laekuri või mõne teise ametniku soovil võttis endale vastutuse ametniku eest. Ühingu poolt antava tagatise põhjal avanes võimalus nimetada ka varanduseta isikuid rahaliselt vastutavatele kohtadele.

Seejuures peab märkima, et ühing võttis ametniku eest vastutuse endale vaid siis, kui ta tema poolt toimepandud uurimise põhjal oli kindunud, et laekuri tegevust küllaldaselt soliidilt kontrollitakse. Selle nõude kehtimapanek oli kasuks nii omavalitsusele kui ka ametnikule.

Aastate kestel omavalitsused on võtnud enda kanda teenijate kautsjonikulud. Nüüd on omavalitsusseadus lõplikult korraldanud oma teenijate tagatise küsimuse. Omavalitsused on kohustatud panema kehtima korraldused, mis kindlustavad omavalitsusi rahaliste kahjude vastu nende teenijate ja võõraste poolt. Hollandi kogukondade liit on

kutsunud ellu vastastikuse kindlustuse insti-
tuudi, mille ümber on koondunud omavalit-
sused ja võimalikkude pettuste vastu end
vastastikku kindlustanud.

Küsimus, kas ametnik on varandusega või
varanduseta, ei etenda tänapäeval Hollandi
omavalitsusis mingit osa, ükskõik millise tee-
nistuskoha täitmisel.

Lätis asutasid Riia laekurid 1931. a.
laekurite ühingu. See sõlmis linnavalitsusega
lepingu, mille järgi iga ühingusse kuuluv lii-
ge vastutab ühe kuu palga piirides kaasliik-
mete poolt tekitatud kahjude eest. Kuna lae-
kurid valitsevad summasid, mis ületavad
nende tulud, siis polnud paljudel võimalik
anda nõutavat tagatist. Seetõttu on kollek-
tiivse vastutuse aluseks põhimõte: „Üks kõi-
gi ja kõik ühe eest!“. Lepingust on linnale
veel eriline kasu ja nimelt, et liikmed jälgi-
vad vastastikku oma kolleegide tegevust ja
uute liikmete vastuvõtmisel peetakse silmas
nende minevikku ja seda, kas nad juba va-
rem pole trahvitud.

Seetõttu kuuluvad laekurite ühingusse ai-
nult usaldatavad isikud. Ühingusse kuuluvad
vaid laekurid, kellel on tegemist suuremate
summadega ja nimelt arvult 52, ülejäänud
on andnud linnale kohustuse nn. reversaali-
de kaudu, kuulumata erilisse ühingusse.

Liikmed maksavad ühingu sisseastumise-
maksu vastavalt palga suurusele, kõigile üht-
lase aastamaksu ja kuumaksu vastavalt pal-
ga suurusele ja teenitud ajale. Viimane ar-
vatakse eri reservfondi ja sellest kaetakse
võimalikud kahjud.

Liikmest lahkumisel eri reservfondist
makstakse liikmele tema osa tagasi kui
liikme arve ei ole koormatud.

Leedus ei nõua Kaunase linnavalitsus
oma laekureilt tagatist. Ametisse määratakse
isikud, keda võib täieliselt usaldada. Laeku-
rid saavad vähe kõrgemat palka ja 50 litti
kuus lugemisraha. Kassaoperatsioone, samuti
raha ja dokumente kontrollib iga päev linna
rahandusameti volinik.

Linna rahade kasseerijad, nagu turuliha
kontrolleerimise, politsei jne. raha nõud-
jad saavad normaalpalga, ilma lugemisra-

hata ja neilt kautsjoni ei nõuta.

Ainult linna omnibuste konduktorid on
kohustatud esitama kautsjoni 300 litti suuru-
ses kas rahas, väärtpabereis või pangaparan-
tiis.

Poolas omavalitsuste laekureilt kauts-
joni ei nõutud. Nende palgad võrdsid raa-
matupidajate palkadega. Lugemisraha ei
makstud.

Rahakasseerijad pidid esitama kautsjo-
ni — 3000 zlotti — kas väärtpabereis või
hüpoteekides, mille kulud kandis ametnik.

Helveetsias pole laekurite tagatiste
küsimus korraldatud ühtlaselt, mis on tungi-
tud Helveetsia kui liitvabariigi struktuurist.
Üldiselt rahanõudjad peavad esitama kind-
lustuse kas reaal- või personaalkautsjoni
näol. Reaalkautsjon esitatakse kas rahas või
väärtpabereis, kuna personaalkautsjoni esitab
ametnikkude vastutusühistu (*Amt-Bürg-
schafts-Genossenschaft*).

Kautsjoni kohustus on eri kantoneis (ko-
guarvult 25) korraldatud erisuguselt. Osalt
on see reguleeritud üldiste seadustega, osalt
eri määrustega. Nii peavad kõik Thurgau
kantoni omavalitsusametnikud, kes on seo-
tud kassapidamisega, esitama oma ülemusele
tagatise. Seal on kehtiv peamiselt personaal-
kautsjoni esitamine. Schaffhauseni kantonis
peavad kautsjoni esitama ainult need amet-
nikud, kelle kätte on usaldatud raha. Kauts-
jon on kas reaal- või personaalkautsjon.
Omavalitsusteenijate kautsjoni kohustus on
üldiselt korraldatud niipalju, kuipalju tee-
nijad täidavad kantoni funktsioone. Zürichi
kanton nõuab tagatisena väärtpaberite pan-
timist ja kahe vastutusvõimelise kodaniku
solidaarset vastutust, kes kokku vähemalt
võivad kindlustada kahekordse kautsjoni-
summa, või kautsjonikohuselise teenija töö-
dust, et ta on ametnikkude vastutusühistu
liige. Ühistu ei pea ainult vastutama, vaid
ta peab teatud summa rahas või väärtpabe-
reis hoidma tagavaraks.

Riigiteenijate kautsjoni summa määratak-
se kindlaks kantonite järgi ja see ei ületa
30.000 Helveetsia fr. Omavalitsusametnik-
kude kautsjoni suuruse määrab kindlaks vas-

tav omavalitsus. Kautsjonikohuselised on need omavalitsusteenijad, kelle kätte on usaldatud raha või muud väärtused. Sarnaselt on küsimus lahendatud ka Berni kantonis.

Helveetsia ametnikkude vastutusühistu abil on võimalik ka mittejõukail isikuil pida kautsjonikohuselise teenistust. Iga liige maksab teatud maksumaksu, s. o. kannab tagatise kulud. Laekurite palgad ei ole otseselt kõrgemad seepärast, et nad peavad kandma kautsjonikulud. Küll on see üldiselt tunnustatud, et nende palga skaala on kõrgem nende suure vastutavuse tõttu.

Rootsis esineb tagatise nõudmine laekureilt ja rahakasseerijail üldise nähtena. Tagatise suurus on kõikumine ja sõltub teenistuskohale vastavalt ametnikule usaldatud rahasumma suurusest. Keskmiselt kõigub see 1000 kr. ümber.

Üldjuhisenä hoolitsevad omavalitsused ise oma teenijate kaudu tekkida võivate kahjude vastu kindlustamise eest. Kuna tavaliselt tagatise annavad vastavad kindlustusseltsid, siis on omavalitsused nendega otseselt kindlustusvahekorras ja kannavad ka kindlustusega seoses olevad kulud. Stockholmis linn maksab kõigi oma kautsjonikohuseliste teenijate pealt üldsummalist kindlustusmaksu. Ainult üksikutes kohtades kannavad tagatiskulud teenijad.

Omavalitsuste rahakasseerijate palgad pole üldiselt vastavate teiste teenijate palkadest kõrgemad. Küll aga makstakse õige sagedasti lugemisraha, mille suurus kõigub 150—300 kr. vahel aastas.

Norras nõutakse samuti tagatise ja üldjuhisenä kannab nende kulud tööandja ja teenijal ei tule kanda sellega seoses olevaid kulusid. Lugemisraha makstakse 100—500 kr. aastas, mille suurus üldiselt kohas on kindlaks määratud vastavalt koha laadile.

Taanis nõutakse omavalitsuse laekureilt ja rahanõudjail kautsjoni ainult erandjuhtumil. Kui tagatis on nõutav, siis kannab omavalitsus sellega seoses olevad kindlustuskulud. Rahanõudjad saavad tavaliselt lugemisraha, mille suurus kõigub 50—

300 kr. aastas.

Soomes nõuti varem tagatist. Hiljem on omavalitsused loobunud selle nõudmisest. Loobumise tagatise nõudmisest on põhjustanud asjaolu, et ametnikkude kätte on usaldatud sedavõrd suured varandused, et küllaldase tagatise hankimine tooks ametnikele ülepääsmatu raskusi. Seepärast on Soomes asunud seisukohale, et hästikorraldatud sagedane kontroll annab paremaid tulemusi, kui tagatise nõudmine.

Mitmete maade teadumuste põhjal oleme näinud, et rahaga kokkupuutuvate omavalitsusteenijate kautsjoni küsimus on üldiselt lahendatud vastastikküsimuste vastutavate ametnikkude sellekohaste eriorganisatsioonide loomise teel. Need organisatsioonid töötavad riikliku kontrolli all. Sellega on kindlustatud kõigile teenistuse saamise võimalus ja on teostatud üheõiguse põhimõte. Teenistuse määramise aluseks pole isiku varanduslik seis, vaid ta üldine tublidus ja vastavale teenistuskohale sobivus. Teenistusülesannete täitmine pole ainult teatud liigi kodanikkude eesõigus, vaid mõnigi kord ka nende kohustus, kellele tõeliselt teenistust tarvis ehk ei olegi.

Samuti otstarbekohane on järjest üldisemaks muutuv kord, mille järgi omavalitsused võtavad oma kanda nende teenijate tagatise hankimisega seoses olevad kulud. Tagatiskulude vastavate teenijate kanda jätmise tähendab sellevõrra nende palkade otsesest vähendamist. Laekurite, rahakasseerijate ja teiste rahalise vastutavusega teenijate vastutusrikka töö tõttu on küll vajaline nende seisundi kindlustamine suuremal määral kõrgemate palgaastmete järgi tasude maksimise teel.

Ideaalseimalt on kautsjoni küsimus lahendatud Soomes, kus tagatise üldse ei nõuta ja lähtutakse põhimõttest, et ametnikkude kätte usaldatakse sedavõrd suured varandused, et neil käib üle jõu küllaldase kautsjoni hankimine. Olulisimaks on isikute ausus ja nende tegevuse püsiv kontroll. Ja kõige selle juures pole mitte vähese tähtsusega nõue, et

ametnikkude palgad oleksid sellised, mis võimaldavad teenistuskohale vastava elunemise.

Meie omavalitsusis on tagatise küsimus lahendatud mitmet viisi. Enamik omavalitsusi nõuab tagatist, kuid on ka neid, kes seda ei nõua. Tagatiskulud kannavad tavaliselt nende esitajad — omavalitsusteenijad. Olevate

andmete järgi on kalleimaks tagatiseks 110 kr. aastas. Tavaliselt kõiguvad need 30—50 kr. vahel. Ja ainult Harju Maavalitsus on oma keskasutise laekuri tagatise küsimuse korraldanud lepinguga, mis Maavalitsus on sõlminud Eesti Vastutavate Ametnikkude Ühingu. Lepingulised kulud — 4 kr. 50 s. kuus — kannab Maavalitsus.

Rahvasupelasutisist.

(Järg.)

Soojuse hulga väljaarvestamine, mida absorbeerivad asutise mitmesugused seadmed, on väga delikaatne küsimus. Pole ainult tähtis selgitada sellekohaseid andmeid tunni kohta, vaid on tarvis teada ka, kui palju kaloreid tuleb toota minutis vastavalt aastaajale ja külastajate intensiivsusele. Ja kuigi soojuse hulk, mida absorbeerib basseini, on konstantne, erineb see hoopis vee soendamisel ja ruumide kütmisel.

Teiselt poolt peale basseini täielist täitmist veega kujutab veemassi uuestisoendamiseks tarvismineva soojuse hulk endast soojuse tavalise tarvitamise normi. Seetõttu on vajaline, et asutisel oleks väga paenduv kütteseade, mis võimaldaks rahuldada tarvitamise tippnõudmisi. Seda võiks saavutada suure potentsiaaliga soojusallikaga ja nimelt ülekuumendatud auru ja kiiresti auruks muutmise generaatoriga. Kuna pole võimalik akumuleerida suurt kaloreid hulka väikeses kogus kuumendatud aines, osutub tarviliseks pidada küllalt suurt sooja vee tagavara, et oleks võimalik rahuldada näiteks teatud aegadel soojaveeduside nõudmisi külastajate rohkuse tõttu. Kuid seda-enam peab asutis vastama mitmeile keskmisile nõudmisile; näiteks talvel, kus on vaja kütta ka ruume, ja suvel, kus seda vajadust pole. Isegi iga päev on kaks erinevat perioodi — asutise avamisel ja selle sulgemisel.

Seni kõige rohkem tarvitatav viis on mitme generaatori tarvitamine, milliseid rakendatakse tegevusse tarviduse tõusuga. Vasta-

valt sellele peavad olema ka generaatorite omadused, s. o. nad peavad olema võimelised kiires korras astuma tegevusse. See tähendab, et katlad pole suuremõdulised ja küttekoldeis lööb tuli kiiresti põlema. Selles suhtes osutuvad gaas ja eriti elekter ideaalseiks küttaaineiks. Neile järgnevad kõik kivisöesordid, koks ja vedelikest — masuut.

Kõvust küttaainetest on eriti hea koks, sest see süttib väga kergesti, põleb kõrge temperatuuriga, annab vähe tuhka ja suitsu. Ühtlasi aga on koksil mõned halvad omadused: ta on väikese tihedusega, mis nõuab võrdlemisi suuri söepunkreid ja koksituli võib ootamata langeda, mis tingib alalist järelevalvet. Koksiküttega katlad on alati varustatud magasinidega ühendatud küttekolletega.

Kui tarvitada kivisütt, siis on vaja ette näha ka suitsu vähendamist, millise probleemi lahendab küttekolde eriline konstruktsioon. Suitsuprobleem on kõigepealt põlemisprobleem ja seetõttu praegusajal suitsu vähendamiseks ettenähtud eeskirjad pole kaugeltki mitte kulude tekitajad, vaid need kujutavad endast peamiselt säästule ergutajaid. Ratsionaalse põlemise küttekolded on mõnikord mehaaniliselt väga keerulised.

Kõvade küttaainete jaoks ehitatud küttekollete süütamine toimub nüüd kiiresti gaasisüütajate abil. Mis puutub masuudiküttele ehitatud küttekoldeisse, siis need on väga levinud kütteseadmeis, seda-enam et tarvilise seadeldise ühes põletiga paigaleaseta-

mine on võrdlemis lihtne toiming.

Praktiliseks lahendusviisiks — mis aga pole üldjuhul — näib olevat see, et osutub tarviliseks ehitada kateldekogum, mis koosneb 6, 8 või 10 katlast — vastavalt tarvitusesele, kusjuures aga on kasulik, kui katelde arv oleks suurem tavalisest tarvidusest, et raskusist üle saada mõne katla võimaliku rikke puhul.

On endastmõistetav, et sellise suure tähtsusega küttesead (sest linnades asuvad supelasutised nõuavad keskmiselt 1 000 000 kalorit soojust tunnis) peab olema paigutatud selleks hoolega ettevalmistatud hoonesse. Pimedad keldriruumid, isegi tuulutamiseseadmega varustatud, pole kohased. Välja arvatud absoluutset võimalust, peaksid kütteruumid saama valgustust ja otsest ventilatsiooni suurte akende kaudu, mis suubuvad õuele juhtumil, kui ruumid asetsevad keldrikorral. Söepunktid tuleksid asetada nii, et süte toimetamine küttekoldeisse võiks toimuda vagonettide abil, mis liiguks oma raskusega ehk köisraudtee kaudu, et seadmete ümbruses vältida tolmu. Igatahes on loomulik, et kogu installatsiooni mehhaniseeritaks ülimal määral, mis kindlustaks selle korralikku töötamist.

Vahetult peale küttekoldeid asetatakse katlad ja kuumaveeakumulaatorid selleks, et vältida kõrgetemperatuurilist soojust sisaldavate ainete kalorige kadu pikas torustikus, ja teiselt poolt, et koondada võimalikult ühte kohta kõiki seadmeid, järelevalve teostamise hõlbustamiseks.

Lõpuks kõik aparaadid varustatakse automaatreguleerijatega ja temperatuuri kontrollijatega. On ka osutunud kasulikuks, et asutise mehanikud võiks jälgida vee temperatuuri ja õhu seisundit asutise üksikuis ruumides eriliste osutite abil, mis oleks koondatud ühele lauale.

Eriti hoolega tuleks valvata torustiku järele, et ei tekiks pinget, samuti ka soojuse kadu. Torustik peab olema alati nähtav, kerge juurdepääsuga, et seda oleks tarbe korral hõlpsus parandada. Seepärast võib jõuda

otsusele, arvestades ülaltoodut, et asutise plaan ja mehaaniline sissesead on vastastiku tihedasti seotud ja ehituse asetus on enam-vähem õnnelik, sõltuvalt sellest, kas soojuse „vabriku“ toode on majanduslikult hea või halb.

Õhu reguleerimine on möödapääsmatu. Olgu mistahes majanduslikud tulemused, ei tohiks mingil tingimusel piirduda ainult ruumide lihtsa kütmisega talvel ja loomuliku tuulutamisega, mis oleks rajatud enam-vähem teadumusile.

On endastmõistetav, et otstarbekohaselt ja hästi väljatöötatud ehitusplaan aitab kaasa komfordi otsimise majanduslikule lahendusele, kuid see pole siiski küllaldane.

Lahendamisel olev probleem on mitmekesine ja mõnes osas ilmneb isegi teatud vastuolu. Supelasutist tuleb käsitleda kui kinnist vaasi, mis on hoitud välistemperatuuri kõikumise eest, kuid vaatamata sellele, tuleb siin õhku uuendada, nagu see oleks lahine kõigile tuulile. Kui supelasutis vastab neile kahele tingimusele, siis pole see ainult mõeldav, vaid ka kõigiti terviseliselt hea.

Esimeseks sammuks on vajadus alal hoida erinevat atmosfääri igas ruumis. Esik on alaliselt ühendatud välisõhuga, selle ruumi temperatuur ei tohi erineda palju ümbritseva õhu temperatuurist, misjuures niiskuse määr peab samuti olema atmosfääri lähedane, siis rõivatustumisruumid, mis nõuavad temperatuuri 18—20°, vastavalt aastaajale, küllaldast kuivust ja rikkalikku ventilatsiooni. Kohe peale nende ruumide asetsevad duširuumid, mis on niiskusega küllastatud ja mis nõuab termomeetrit rohkem kraade ja auru vahetpidamata absorbeerimist. Lõpuks basseini saal, milles tuleb hoida ligikaudu 26° soojust ja mis oma suurte mõõtude tõttu, seinte, lae, eriti akende kiirgamise suure pindala poolest seab ventilatsioonile täiesti erilisi tingimusi.

Esimeseks järelduseks sellest on see, et peab püüdma kaotada tuuletõmbust ruumides ja selleks kõrgema temperatuuriga saalis hoida õhku suurema surve all, võrreldes nende ruumidega, kus temperatuur on madalam.

Teiseks — et üldine küte kuumas õhuga hästi ei sobi, sest sellekohane seadeldis ei võimalda levitada üheaegselt sooja õhku mitmesuguses temperatuuris ja erineva niiskuse sisaldusega. Mis puutub eriti soojuse hulka, siis osutub küllaltki raskeks jaotada seda täpselt torustiku vahel, mis varustavad mitmesuguseid ruume.

Peale selle sunnib ka veel teine kaalutus loobuma sellest süsteemist, vaatamata selle lihtsusele, ja nimelt: ruumide temperatuur peab olema ühtlane, kuna aga nende ventilatsioon võib varieeruda suurtes piirides, vastavalt küllastajate arvule. Just ventilatsioon on see, mis kulutab kõige rohkem soojust, ventilatsioon peab andma tegelikult 24 tunni jooksul värsket õhku vastavalt kõikide ruumide mahule ja küllastamise intensiivsuse ajal — isegi 2—3 korda basseinis ja rõivisturuumides, olgugi et asutise sulgemise tundidel ventilatsioon ei tööta ja et õhku võib siis lasta isegi otse väljast. Kuid talvel tuleb hoiduda laskmast minna ruume külmaks. Selle tagajärjel on tarvilik täiendada sooja õhu juurdevoolamist staatilise kütmissüsteemi radiaatorite abil.

Järelikult tarvitatakse kahte küttesüsteemi: 1) radiaatoritega — kuum vesi või madalarõhuline aur — kõikides ruumides; kütteelemendid asetatakse seinte äärde, nende kõhtade lähedusse, kus pind on eriti külm, et ära hoida kondensatsiooni, samuti ka soojaveeseadmete juurde, et hõlbustada auru absorbeerumist; 2) sooja õhu ringvool, mida tarvitatakse peamiselt basseini saali, suplejateruumide ja tarbe korral ka teiste ruumide soendamiseks.

Moodsais õhu reguleerimise seadmes, samuti kui veeaparatuuris, toimub õhu värskendamine kinnises ringvoolus. Siin toimub rikitud õhu filtreerimine sel teel, et väikese kiirusega lastakse õhku üle õliga immutatud metallpinna, mis peab kinni tolmu või jälle lastakse õhk läbi puuvillasest riidest filtri. Selliselt puhastatud õhk filtreeritakse ja niisutatakse tugevasti pulveriseeritud veejoa abil, kuivatatakse sellekohase seadme abil, mis peab kinni niiskuse, siis hävitatakse lehk

aktiviseeritud söe või koksisamba kaudu ja lõpuks, soendatakse see kuni tarvilise temperatuurini. Seepärast on arusaadav, et eriti talvekuul sellise kinnise õhu ringvoolu kaudu võidakse säästa väga palju soojust.

Lõpmatu arv kordi õhu tagasijuhtimise tagajärjel tõuseb pikapeale tunduvalt soehappe hulk, kuid selle hävitamiseks on küllaldane juurde lasta vähe värsket õhku.

Õhu reguleerimise ülalkirjeldatud põhimõtte lihtsus aga ei tohi tekitada illusioone: õhu reguleerimise täiusliku seadme installeerimine on äärmiselt raske ja vaid tehnilisi eriteadlasi võib rakendada sellesse töösse. Kuigi mehaanilised seadmed on lihtsad, on siiski nende töötamise iseloomu kindlaksmääramine, reguleerimine ja isegi ringvoolu õhu soojusliku ja hüdroomeetrilise koostise kindlaksmääramine raske ülesanne. Peale selle on väga raske ja kallis installeerida ühekorraga sellist seadet hoones, kus seda kava järgi polnud ette nähtud; tsirkulatsiooni paremused on suured, kuid selle süsteemi tuleb põhjalikult uurida ja selle konstruktsioon peab moodustama ühe terviku kogu asutisega. Siin leiab veel kord tõendust juba kirjutise algul toodud väide, et plaani väljatöötamisel on vajaline tihe koostöö arhitekti, tehnikute ja inseneride vahel. Ja kui mõnikord juhtub, et supelasutis on kulukas asutis ja töötab korrapäraselt, sõltub see peamiselt sellest, et plaani väljatöötamisel pole küllaldaselt arvestatud soojustehnilisi probleeme.

Valgustuse alal pole kunstliku valgustuse sisseseadmine seotud raskustega. Vaid niipalju tuleb tähendada, et eelistatakse hajuvat valgust ja kõiki elektriseadmeid tuleb hoolikalt veekindlasti monteerida.

Ainus probleem on basseini valgustamine. Kõigepealt tuleb püüda vältida, et see ei tekitaks pimedat kaevu muljet. Nii seinad, kui põhi ja suplejad peavad olema küllaldaselt valgustatud, sealjuures aga tuleb hoiduda sellest, et heleda valgusega ei pimestataks suplejaid ega pealtvaatajaid. Üheks abinõuks muuta basseini väga meeldivaks on see, kui basseini valgustatakse seestpoolt. Selleks on olemas erilisi aparate, millised

asetatakse seinale, veidi allapoole veepinda. Otstarbekohaselt juhitud valgusjoad ristuvad, andes ühtlase ja refrakteeritud ehk täiesti reflekteeritud valguse, mistõttu vesi omandab peaaegu ebareaalse läbipaistvuse.

Sanitaaraparatuur, nagu dušid ja jalavannid, on massiartiklid. Kuid oleks väga otstarbekohane, kui neid lastakse valmistada erilisel supelasutise jaoks. Külma ja kuuma vee segajad peavad olema püsivalt reguleeritud. Dušiparaadid annavad automaatselt tarvitamise korral piiratud hulga vett — 15 l igal loputamisel. Säästu huvides tarvitatakse väga madala põhjaga jalavanne, eriti kabiiinides, kui neid seal üldse on. Need jalavannid, mis leidub müügil, on määratud eraravitusele ega sobi hästi supelasutise jaoks, sest nad pole praktilised. Supelasutisele sobiks kõige rohkem 12—15 cm sügavusega jalavannid.

Tarvitatud vee ärajuhtimist peab aga põhjalikult kaaluma. Praktilised juhised, mis täiesti rahuldavad eraasutisi ja mis määravad torustiku kallakuse ja jämuse, põrkavad supelasutis suurte raskuste vastu, nii et isegi kanalisatsioonivõrk, mis supelasutise juures on eriti laialdane, osutub mõnikord mitteküllaldaseks. Kanalisatsioonivõrgu jämuse kindlaksmääramisel tuleb väljuda sellest, et see kindlustaks vee voolu 70 cm/sek. Samuti tuleb kaitsta võrku suurte ja raskete esemete sellesse sattumise eest ja põhjalikult kaaluda torustiku harunemisi. Lõpuks ei tohiks unustada, et tundidel, mil asutises on rohkesti küllastajaid, tõuseb vee tarvitamine suuresti ja selle tagajärjel tõuseb ka rikutud vee ära-vool ja tuleb järele vaadata, kas vee ära-voolu juhtmed on suutelised rahuldama suurendatud nõudmisi. On juhtumeid, kus supelasutisele tuli ehitada erikanalisatsioon, kuna tavalise kanalisatsioonitorustiku jämus polnud küllaldane, et ära juhtida suuremat veehulka, mis võib tõusta kuni 10 l/sek.

Ülal on toodud kokkuvõtlik ülevaade selle kohta, milliseist põhimõttest peaksid konstruktorid olema juhitud supelasutise ehitamisel. Jääb üle veel selgitada küsimus, kuidas peab toimuma asutise ekspluateerimine.

Kõigepealt, et asutis vastaks täpselt ka oma definitsioonile — s. o. oleks tervishoiuvahendiks ja kui tervise ja füüsilise heaolu laboratoorium — on tarvis, et basseini vett alaliselt jälgitaks. Olgu see nii hea kui tahes, kuid igas seadmes võib juhtuda äpardusi ja seepärast peaks olema võimalus avastada need kiiresti. Vee bakterioloogiline uuring on väga delikaatne asi ja selle tulemused saavad teatavaks vaid mõne päeva pärast. Seetõttu on vajalised teised, vähem hilised tunnused.

Basseini vee läbipaistvuse ja maitse proovimine võib toimuda viivitamata. Ülal on juba mainitud, et teatud kindlusega võib vee kahjutust ära määrata järelejäänud kloorihulga järgi: basseini sissevoolu kohas peab seda ainet olema 0,3—0,5 gr m³ kohta ja basseinist väljavoolu kohas peab vesi seda sisaldama veel vaid 0,05 gr. Selle analüüsi toimetamine on kiire ja lihtne klassilise reaktsiooniga aniliini (ortotoluidiini) või sulfeeritud fuksiiniga. Sellist analüüsi tuleb teha iga päev enne asutise avamist ja selle töötamise ajal, et oleks võimalik viivitamata võtta tarvitusele tarvitikke abinõusid, kui selgub, et vesi ei sisalda küllaldaselt kloori. Kuid see igapäevane analüüs ei muuda liigseks bakterioloogilisi analüüse, vaid need tulevad omakorda teha lühikeste ajavahemikkude tagant.

Pole kunagi liigne võtta tarvitusele veel selliseid lisakaitseabinõusid, sest siin on tegemist rahva tervishoiuga. Kui mõni aasta tagasi Inglismaal supelasutiste ekspluateerijad jätsid hooletusse tervishoiulised kaitseabinõud, on seetõttu veel praegugi rahva seas valitsemas teatud eelarvamused selliste asutiste suhtes. Rüvetamise hädaohule juhtisid tähelepanu ka tuntud teadlased. Pahest on aga nüüd üle saadud, kuid halb kuulsus on säilinud ja ei kao enne, kui küllastajad ise võivad kindluda, milliste luksuslike ettevaatusabinõudega nad on nüüd ümbritsetud.

Kui järjekindlasti peab jälgima vee puhtust basseinis, osutub tarviliseks ka takistada basseini vee rikkumist puuduliku puhtusega suplejate poolt. Selle vältimiseks on tarvis

panna kehtima sunduslik dušivõtmine enne basseini minekut ja selle järele valvamiseks on vaja seada ametisse eriti selleks ettevalmistatud teenijat.

Kuid veel enam: kui tahetakse kindlasti loota, et supelasutist külastatakse laiemate rahvahulkade poolt, on mitte ainult soovitatav, vaid isegi tarviline asetada see asutis sotsiaalse tervishoiu järelevalve alla, mille ülesandeks oleks nõustada, konsulteerida ja avastada haigeid, kelle välimus neid sageli reedab.

Mis puutub supelasutiste arvu, siis on neid veel võrdlemisi vähe, eriti suuremais keskusis, kus nende külastajate arv oleks küllalt suur. Praegu olevate supelasutiste lahtiolekuaeg pole valitud sageli küllalt õnnelikult. Oleks soovitatav — ja see pole absoluutselt mitte kahjulik majanduslikult — et asutis oleks avatud vahetpidamata varahommikust kuni hilja ööseni.

Rohkem supelasutisi tuleks ellu kutsuda. Kuid tegemast seda takistab laialt levinud kuuldus, et nende ehitamisega koormatakse väga avalikkude asutiste rahandust. Ja sellel väitel on teatud alus. Kui mõni linn ehitab supelasutise, siis olles juhitud kiiduväärt sihtidest, ta püüab kindlustada kas tasuta või odava sissepääsu kõigepealt kooliõpilasile, siis spordiseltsidele, kehvemaile elanikele jne. See kõik on ju väga hea, kuid sealjuures on väärt see, et asutise arvele pannakse tema kulul tehtud soodustusi. Kui aga arvata tuluks kõik tasuta sissepääsud, siis selgub, et asutis tasub end küllaldaselt. Olgugi, et selline arutamine ei too asutise kassasse juurde tulusid, aitab see siiski kaasa selleks, et kaimemalt suhtuda asutise tasuvuse küsimusse, eriti kui tuleb arvestada sellisesse ettevõttesse erakapitalide investeerimise küsimust.

Teine asjaolu, millest on tingitud tulude ja kulude lahkumine, on liigne luksus, mistõttu koormatakse tavalist amortisatsiooninormi. Kuid siin tuleb appi riik. Prantsusmaal näiteks annab alamriigisekretär spordija kosutusküsimuses kulude katteks kuni 50% toetusena nii departemangudele kui ka kogukondadele ja eraettevõtjale.

Mis puutub avalikesse asutisisesse, siis neil on võimalus saada laene soodsate protsentidega pankadest, mis on enam-vähem sõltuvad riigivalitsusest. On loomulik, et enne toetuse andmist kogutakse mitmesuguseid andmeid, nagu projekti tehnilise väärtuse, toetuse paluja rahaliste ressurside kohta jms. Juhtumeil kui on tegemist kogukondadega, on vajaline ära kuulata ka siseministri arvamust.

Lõpuks veel mõningaid märkmeid. Nagu ülal on tähendatud, pole supelasutiste külastajate arv Inglismaal eriti suur. Samal ajal on see Prantsusmaal suhteliselt kaks kuni kolm korda kõrgem, mistõttu seal nende asutiste ekspluateerimine tasub end täieliselt. Seepärast tuleb teha propagandat ja luua supelasutise kasutamisele soodsa arvamuse elanikkonna laiemates kihtides ja kui mõni linn teostab sellist tööd, siis võib ta olla kindel, et viie aasta pärast ehk veelgi varem tema pingutused kannavad rikkalikku vilja. Sellega kõrvaldatakse ka need vastuväited, mis tavaliselt tehakse administratsiooni esindajate poolt. Ja kuigi supelasutis algul end ei renteer, jõutakse mõne aasta pärast selleni ikkagi välja. Raskeist aastaist aitavad üle riigi toetus ja soodsail tingimusil saadud krediit.

Ainult ühte asja tuleks vältida, nimelt ehitusprobleemi halba tehnilist lahendust. Abinõusid selleks aga võib leida kergesti: usaldada küsimuse lahendamine vaid täiesti kvalifitseeritud tehnilistele jõududele.

Arvestades kõike ülaltoodut, peab jõudma otsusele, kuivõrd tähtsaks osutub supelasutise konstruktsioon ja selle ekspluateerimine. Kuni hilisemate aastateni on avalikud võimud hoidunud nõustamast seda ala. Vajaduse sunnil on need nõudmised osutunud möödapääsmatuiks. Sellekohaseid üldeeskirju on näiteks antud Prantsuse rahvatervishoiuministri poolt 1. aprillil 1937. Kuid need pole siiski küllaldaselt ja vajavad täiendust nii prefektide poolt departemangude kui ka meride poolt linnade suhtes, vastavalt kohalikkudele oludele ja tingimustele. Kuid rohkem kui eeskirju on tungivalt vaja arsti-

list kontrolli iga supelasutise üle.

Käesolevas ülevaates on antud supelasutiste asutamise ja ekspluateerimisega seoses olevate üksikute probleemide lahendamise võimalusi enam-vähem üldjoonis. Sealjuures

aga ei saa küllalt tõsiselt rõhutada seda suurt tähtsust rahva tervisele, mida evivad supelasutised ja mida varem osutatakse tähelepanu nende ellukutumise vajadusele, seda parem ja kindlam on ka rahva tulevik.

Linnade ehitustegevus ja õhukaitse praeguses Venes.

Rööbiti vaenliku õhkkonna levimisega maailmas tegeletakse intensiivsemalt küsimuste kallal, kuidas end paremini kaitsta igasuguse sõjalise hädaohu puhul, kui selline peaks otseselt ähvardama. Suurimat tähelepanu kingitakse eriti tagala ja teatavate eluliste keskuste kaitsele, kuna õhukallalitungi oht ähvardab nüüdisajal tihti rohkem tagalat kui otseselt vaenuvälja — rinnet. Kuna otsene vaenlik tegevus praegusel ajal on meile võrdlemisi lähedal, siis pole huvitusega heita pilku sellele, kuidas praeguses Venes suhtutakse sellesse küsimusse, eriti linnade ehitustegevuse seisukohalt. Moskvas ilmuv ajakiri „Коммунальное Строительство“ avaldas ins. Šmakov'i artikli „Linnade ehitustegevus ja õhukaitse“. Artikli autor ütleb, et möödunud viisaastakud on muutnud Nõukogude Liidu võimsaks tööstusmaaks. Selle industrialiseerimisega on kaasas käinud linnade ja kaubanduskeskuste suurenemine ja uute linnade tekkimine. Viimase rahvaloenduse andmete järgi isegi vähem kui 12 aasta jooksul on linnaelanikkude arv Nõukogude Liidus kahekordistunud ja praegu on Nõukogude Liidus rohkem suurlinnu kui Saksa- ja Inglismaal ja pisut vähem kui Põhja-Ameerika Ühendriiges. Nõukogude Liidus on praegu üle 500 000 elanikuga 11 linna, 200 000—500 000 elanikuga — 28 linna, 100 000—200 000 elanikuga — 43 linna ja 50 000—100 000 elanikuga — 92 linna. Enamik suurematest linnadest asub tsoonis, mis on ähvardatud õhukallalitungi võimalusist.

Oleks liigne hakata tõendama ja tõestama, et võimalikkude agressioonide puhul linnad langevad õhukallalitungide ohvriks. Nii näiteks Poola-Saksa sõda algas Poola

17 asustatud koha pommitamisega, kusjuures suurlinnu, nagu Varssavit, rünnati päeva jooksul kuni neli korda. Agressori kallalitung algab nüüd ootamatult, ilma hoiatuseta, ja seepärast tuleb õhukaitset korraldada juba rahuajal ja koos omavalitsustegelaste ja -organisatsioonidega.

Õhukaitse poolt tarvitusele võetud abinõud annavad tarvilisi tulemusi ja efekti ainult siis, kui need on orgaaniliselt liidetud linna planeerimise ja linna majapidamise teiste tehniliste küsimuste lahendamisega ja on lahendatud vastavate spetsialistide poolt. Teostada selline orgaaniline liitmine õhukaitse nõuete ja linna majapidamise ja tegevuse vahel, see ongi üks omavalitsustegelaste tänapäeva tähtsamaid ülesandeid. Kui rahuajal neid küsimusi võivad lahendada õhukaitse ala tundvad insenerid ja tehnikud, siis peab silmas pidama, et sõja korral selliseid asjatundjaid rindeilt tagasi tõmmata või ära kutsuda oleks ebaratsionaalne ja õhukaitseküsimusi peavad lahendama kohalikud omavalitsustegelased.

Püüame heita pilgu reale küsimusile, mis peavad lahendama linna ehitustegevuse koos õhukaitse poolt püstitatud nõuetega.

Kohtade valik uute asulate rajamiseks või vanade asulate või linnade laiendamiseks peab teostuma juba õhukaitse nõuete kohaselt, ühtlasi silmas pidades võimalikku keemilist kallaletungi. Selles mõttes parimaks kohaks asula või linna rajamiseks või laiendamiseks tuleb pidada kõrgemaid kohti, kus ei puudu hea tuulutamise võimalus. Tänapäeval linnu täiesti katta või maskeerida on võimatu. Küll võib aga saavutada mõningaid tulemusi õiste pimendamistega ja päeval suitsukattega, sest sellega raskendatakse

ja piiratakse tunduvalt vaenlase orienteerimisvõimalusi. Asulate juurest peaks puuduma ka orienteerumist soodustavad esemed, näiteks jõgi, mets, saarestik jne.

Eriti on tarvilik alla kriipsutada, et on vajaline tervishoiunõuete võimalikult täpne arvestamine ja silmaspidamine asulate planeerimisel.

Planeerimise juures tuleb silmas pidada häid väljakute ja tänavate looduslikke ventilatsioonitingimusi. Mida tihedamalt on hoonestatud teatud linnaosa, seda rohkem peab olema väljakuid ja haljasalasiid.

Väljakud ja pargid, kooskõlastatult kohaliku õhukaitse juhtimisega, peavad asetsema nii, et see kergendaks sõjaliste abinõude aktiivset tegevust ja õhukaitsevahendite — nagu kahurite, kuulipildujate, prožektorite ja helipüüdjate otstarbekohast paigutamist.

Planeerimise ja hoonestamise juures tuleb püüda hoiduda eriti välja tõsta või rõhutamast ja eraldamast linna üksikuid osi. Ennem tuleb püüda sarnastada teatavaid linnaosi, et raskendada vaenlasele pommitamisesmärkide leidmist.

Käitiste või tööstusettevõtete ja elamute vahele on nõutav jätta hoonestamata alasiid, muutes neid täisistutatud haljasaladeks. Tähtsamate hoonete planeerimine ja konstruktsioon peavad olema vastupidavad ja vähese lagunemisega õhukallaletungi puhul. Haljasalade paigutus linnas peab olema enam-vähem ühtlane. Puiestikud ei pea olema sellised, et need takistaksid väljakute, tänavate ja kvartaalide kiiret ja korralikku tuulutamist. Lahtised veebasseinid ja purskkaevud peavad olema kontsentreeritud ja paigutatud kohtadesse, mis tulekahju mõttes ohtlikemad.

Suvisrajoonide ehitised ja laagrikohad valitakse kaalutlusega, et neid sõja korral saab kasustada evakueeritud elanikkonna paigutamiseks või sõjaväeühikuile. Kasustades neid evakueeritud elanikkonna paigutamiseks, tuleb silmas pidada, et on väga tähtis ka selle koha hea ühendus linnaga, nimelt transpordi mõttes. Transpordiküsimused, olles suure tähtsusega tänapäeva linna-

des, on eriti olulised veel siis, kui linn satub õhurünnakute objektiks ja kui on tarvis likvideerida neid tagajärgi. Veoabinõude baasid, depood ja garaažid peavad asetsema linnades vastavalt elanikkonna tihedusele ja andma võimaluse veoabinõude laialdasele manööverdamisele.

Peamagistraalide laius peab olema selline, et kokkuvarisevad majad ei sulge liiklemist ja visatud pommide poolt tekkinud aukudest on võimalus vabalt mööda sõita. Kui on tegemist liiklemisega kahel pinnal, tuleb tingimata ette näha võimalus ka tunnelite purustamise suhtes, ja sellest teha vastavad järeldused.

Liikuvaim ja paenduvaim liiklemisabinõu õhukaitse mõttes on autotransport ja seepärast tuleb seda kasustada tihti ka rööbiti trammi, autobuse ja metroga.

Et poleks vaja ehitada erilisi, just eriti sõjaolundi jaoks, esmaabi pesemispunkte, on tarviline, et juba rahuajal ehitatakse saunu ja dužiruume, milliseid tarviduse korral saab kiiresti muuta esmaabi pesemis- ja puhastuspunktideks. Rajoonides, kus puudub tarviline arv saunu ja dužiruume, tuleb ette näha liikuvaid dužiruume, milliseid tarbekorral saab kiiresti muuta esmaabipunktideks. Kohalikul omavalitsusel peab olema selliste punktide reserv, et juhtumil, kui mõni punkt lüüakse reast välja, seda võiks asendada kohe uuega.

Edasi tuleb arvestada veel seda, et ka habemeajamis- või juukselõikuskohti võib planeerida nii, et neid saab muuta vastavateks esmaabipunktideks. Kõik pesukojad tulevad sisustada nii, et neid õhukallaletungi puhul saab kohe kasustada mürgistatud rõivaste ja pesu degaseerimiseks.

Esmaabipunktide paigutamine linnades peab sõltuma muidugi elanikkonna tihedusest ja teiselt ka sellest, kui tähtis üks või teine rajoon õhukallaletungi mõttes on. Haiglad ja sanatooriumid peavad esijoones andma abi õhukallaletungi ohvreile ja selleks tuleb neil ennast valmis seada juba rahuajal. Mis puutub teisisse kliinilississe hai-

geisse, siis neid on soovitatav evakueerida linnast välja mõnda haiglasse või sanatooriumi. Need nõuded muidugi seavad haiglad ja nende asukohtade küsimuse lahendamise teatavate eriliste ülesannete ette.

Õhukallaletungi puhul evivad erilise tähtsuse tuldvõtavad esemed ja seepärast nõutakse linnade veevärgile suure tähelepanu kinkimist. Tulikahjude arv tõuseb ju kiiresti ja seepärast evib määratu tähtsuse linna veevärgi katkestamatu ja laitmatu töötamine. Seepärast suuremates linnades on tarviline, et peale tavalise veevärgi oleks mõnedes linnaosades veel erilised veejaamad, tagavarareservuaarid ja -veetornid, mis oleksid paigutatud just nende esemete ja hoonete lähedale, mis kergesti võtavad tuld ja kuhu on karta veevärgist vee juhtimise katkestamist.

Vesivarustusjaamade ja veehoiukohtade filtreid tuleb hoida õhukallaletungi ja piskute eest.

Linna veevärgil on suur tähtsus ka keemilise kallaletungi tagajärgede likvideerimisel, eriti kui teostatakse laiaulatuselist nn. märga degaseerimist. Ärajuhitud mürgistatud veed tuleb teha kahjutuks.

On soovitatav, et puhtaveekanaliseerimine ja samuti ka kaugküttevõrk oleks asetatud ringikujuliselt ja võimalusega üksikuid osi kas sisse või välja lülitada üldisest võrgust, nii nagu seda tingib olund. Samad nõuded peab püstitama ka gaasivõrgule. Gaasholderite praegust süsteemi tuleb pidada täiesti otstarbekohatuks ja sel alal tuleb teostada põhjalikke muudatusi. Gaas tuleb hoida maaalustes hoiuruumides ja need peavad olema laiali paigutatud linna territooriumi mitmesuguseis osis. Kus see on aga võimalik, seal tuleks just õhukaitse seisukohast vaadatuna tuldvõtavad ained, nagu gaas ja õli või naftasaadused, hoida vee all. Ka linna varustamine elektriga peab toimuma ringikujulisest võrgust, kusjuures on soovitatav, et vooluandmine toimuks mitmest elektrijaamast. On hädatarviline, et näiteks tööstus-, administratiivasutised ja teised avalikud asutised jne. saaksid oma valgustuse täiesti iseseisvate liinide kaudu. Ka peaks olema lähus sise- ja

välisvalgustus. Elektri jaamade plaanid ja konstruktsioonid peavad kõigiti vastama õhukaitse nõudeile.

Kaasaegsete linnade nii-öelda maaalune elu on väga mitmesugune ja keerukas, aga ka väga tähtis, vaadatuna õhukaitse seisukohast. On soovitatav, et tähtsamate magistraalide ja tänavate ristumiskohtade alla oleks ehitatud tunnelid, mis asuksid hästi sügaval, kuhu võiks tõmmata tähtsamaid liine ja kus nende liinide töötamine oleks enam-vähem kindlustatud.

Kohalikud käitised ja ettevõtted, mis tootlevad kahjulikke aineid ehk on kardetavad tuleohtu mõttes, peavad asuma väljaspool tavalist elunemiskiirkonda ja eraldi teist hoonest. Kõik muud ettevõtted ja käitised peavad asuma linnas ühtlaselt laiali paisatuna.

Üldse tuleb linnaplaani koostamisel püüda võimalikult rohkem teostada nii-öelda deentraliseerimist, nimelt selles mõttes, et käitised, administratiiv- ja ärilised asutised jne. asuks laialipaisatuna kogu linnas, sest sellega hoidutakse elanikkonna liigsest kokkukuhjumisest, mis õhurünnaku puhul nõuaks asjatult liigseid ohvreid, raskendaks evakueerimist ja ka operatiivteenistust.

Linna ümbruse majanduselu korraldamisel tuleb kahtlemata arvestada ka aktiivsete õhukaitsevahendite paigutamise võimalusi. Seepärast rajoonid, kuhu kavatsetakse paigutada need vahendid, peavad olema vabad muist ehitist. Tähtsaimaks ja suurimaks küsimuseks on elanikkonna kaitse õhurünnaku puhul ja seepärast kohad, kus on suurem elanikkond, peavad olema varustatud ühisvarjenditega, milliseid võib paremini paigutada parkidesse ja puistikesse. Ka kesk kvartaale peab ette nägema varjendeid elanikkonnale ja ka õhukaitsekomandole.

Nagu näha ülaltoodust, seab õhukaitse teatavaid nõudeid linnade ehitustegevusele igas suhtes. Kõiki neid nõudeid ellu viia suudab ainult kommunaalalal töötavate inseneride-tehnikute suur armee, kes asjaga on kõigekülgselt tuttav ja tunneb ka nende nõuete aluseid.

Konsultatsioon.

Küsimus.

Kehtiva Hoolekandeseaduse § 51 järgi on lastekodudesse või perekondadesse kasvata- da antud laste eest hoolekandmise kulud selle linna- või maakonnaomavalitsuse kanda, kelle piires lapse ema — või kui laps elunes isa juures, siis isa — lapse hoolekande alla võtmise ajal alaliselt eluneb.

Kuna arvates 1. maist 1938 uued linnad (end. alevid) HS § 51 mõttes moodustavad oma iseseisva piirkonna, siis need uued linnad samast ajast arvates kannavad ka kõik hoolekandekulud HS § 51 järgi nende hoolealuste suhtes, kes peale 1. maid 1938 sattusid hoolekannet vajavasse seisundisse. Kuid siin tekib küsimus, kas uued linnad (end. alevid) on kohustatud maavalitsusilt üle võtma hoolitsemise lastekodudesse ja perekondadesse kasvatada antud laste suhtes, kes sattusid abivajavasse seisundisse ja hakkasid hoolekandelist korraldust tarvitava maavalitsuse kulul enne 1. maid 1938.

Linnavalitsuse arvamus on, et uued linnad (end. alevid) peaks HS § 51 järgi hoolekannet teostama ainult nende perekondadesse või lastekodudesse paigutatud laste suhtes, kes hakkasid või hakkavad hoolekannet vajama peale 1. maid 1938, sest sama HS § 51 ütleb, et lastekodusse või perekondadesse kasvatada antud laste eest hoolekandmise kulud on selle linna- või maakonnaomavalitsuse kanda, kelle piirkonnas lapse ema — või kui laps isa juures elunes — lapse hoolekande alla võtmise ajal alaliselt eluneb. Sellest nähtub, et seadus seab hoolekande kohustuse hoolekande alla sattumise momendiga (kelle piirkonnas lapse ema või isa elunes lapse hoolekande alla võtmise ajal). Ja kuna nende laste vanemad enne 1. maid 1938 HS § 51 mõttes elunesid maakonnapiires, siis maakond võttis nad oma hoole alla ja on kohustatud nende eest hoolitsema kuni vajaduseni ja peale 1. maid 1938. Teissugune seisukoht

ei ole väljendatud üheski seaduses, ka mitte uues Linnaseaduses ja selle üleminekuaja eeskirjades.

Hoolekandeseadus ja selle puhul antud Riigikohtu põhimõttelised otsused ei näe üldse võimalust, et kui kellegi suhtes on seaduslikul alusel kohustatud hoolt kandma üks omavalitsus, et siis oleks võimalik seda kohustust üle kanda teisele omavalitsusele, ka mitte elukoha vahetamise või muutmise puhul. Ja käesoleva küsimuse puhul on just tegemist elukoha muutmisega.

Vastus.

Ülaltoodud küsimuses väljendatud seisukoht ja selle põhjenduseks toodud väited on täiesti õiged ja seaduspärased.

Kehtiva Hoolekandeseaduse mõtte järgi omavalitsus, kes kord on selle seaduse põhjal osutunud kohustatuks ja hakanud kandma alalise abistamise kulud teatava alalist hoolekandelist abi vajava isiku suhtes, olgu täisealise või lapse suhtes, ei vabane edaspidi enam sellisest hoolekandelisest kohustusest, olgu siis, kui hoolekandelise abistamise vajadus ise peaks tulevikus kord ära langema, hoolimata sellest, kus selline alalist hoolekandelist abistamist vajav isik või — lapse suhtes — tema vanemad tulevikus peaksidki viibima või alaliselt elunema. See Hoolekandeseadusest järgnev põhimõtteline seisukoht on leidnud korduvalt kinnitamist ka Riigikohtu otsustes (28. IV 1933, adm.-toim. nr. 376; 19. I 1934, adm.-toim. nr. 18; 18. II 1936, adm.-toim. nr. 20; 27. IX 1935, adm.-toim. nr. 103).

Asudes sellest üldisest põhimõttelisest seisukohast X. Linnavalitsuse kirjas Hoolekandeseaduse § 51 ettenähtud hoolekandmise kulude kandmise kohta tõstetud küsimuse lahendamisele, peab tähendama järgmist.

Mainitud paragrahv näeb laste hoolekande alal ette eri korda ja selle paragrahvi põhjal on lastekodudesse või perekondadesse kasvatada antud hoolekandelist abi vajavate laste hoolekandmise kulud jäetud, lap-

se ema või isa alalise elukoha järgi, kas linna- või maavalitsuse kanda, kuna valla- ja alevivalitsused on selliste kulude kandmisest täiesti vabad, nagu seda on ka Riigikohus korduvalt seletanud (9. VI 1933, adm.-toim. nr. 169 jt.). Seepärast kuni 1. maini 1938, mis ajast peale end. X alev Linnaseadusega (RT 1938, 43, 404) nimetati X linnaks, langesid täielikult kohaliku Y Maavalitsuse kanda ka nende hoolekandelist abi vajavate ja selleks lastekodudesse või perekondadesse kasvatada antud laste hoolekandmise kulud, kellede emad — või teataval juhtumil isad — laste abivajavasse seisundisse sattumise ajal alaliselt elunesid X alevis. Kuna aga abivajavate laste lastekodudesse või perekondadesse kasvatamisele andmise peale tuleb Hoolekandeseaduse mõtte järgi vaadata kui alalisele hoolekandelisele abistamisele, siis ülaltoodud üldise põhimõtte kohaselt ei vabane Y Maavalitsus edaspidigi nende laste hoolekandmise kulude kandmisest, kes enne 1. maid 1938. olid Hoolekandeseaduse ptk. III alusel antud maavalitsuse kulul kasvatada lastekodudesse või perekondadesse (§ 51), hoolimata sellest, et laste emad või isad laste abivajavasse seisundisse sattumise ajal elunesid X alevis, või 1. mail 1938 või pärast seda elunesid või praegu elunevad X linnas. Selline laste hoolekandmise kulude kandmise kohustus, mis kord on seaduse põhjal, olgugi eri korras, langenud teatavate laste suhtes Y Maavalitsusele, lasub viimasel püsivalt edasi igal juhtumil ja nimelt senini, kuni tulevikus nende laste suhtes abistamise vajadus ise ära langeb. Sest mainitud kohustuse ülekandmine Y Maavalitsuselt X Linnavalitsusele üksnes seepärast, et X on alevist muudetud linnaks, ei oleks kooskõlas kehtiva Hoolekandeseaduse normidega ja võiks toimuda vaid seaduse vastava muutmise tagajärjel, mida aga senini pole tehtud.

Ka uus Linnaseadus, nimetades end. alevi linnadeks, ei sisalda endas norme, mille järgi võiks tulla kõnesolevas küsimuses eeltoodust vastupidisele seisukohale, vaid uue Linnaseaduse § 7, kolmas lõik ja XII osa

kuues lõik (üleminekuaja eeskirjad) lasevad isegi järeldada, et seaduseandja on tahtnud üldse vältida seda, et uue Linnaseaduse kehtimapanekuga mõnel omavalitsusühikul teema hoolekandele kuuluvate isikute arv suureneks ülekandmise läbi teise omavalitsusühiku alt.

Küsimus.

Kas linna orvukohtu liikmete valimisi ametisolevate kohtuliikmete volituste lõppemise puhul tuleb linnaomavalitsusel toimetada omal algatusel või tuleb selleks oodata vastavat ettekirjutust ja nimelt millisel asutiselt?

Vastus.

Linna orvukohtu liikmete volitused lõpevad 4-aastase ametiaja möödumisel. Uute liikmete valimiste toimetamine toimub linnavolikogu poolt, ootamata ettekirjutust.

Küsimus.

Kas omavalitsuse kantseleimaksu linnades tuleb võtta Linnaseaduse alusel, ilma et selle kohta oleks tehtud linnavolikogu otsust, või tuleb selle maksu võtmiseks teha ka linnavolikogu vastav otsus?

Vastus.

Kantseleimaksu kohta, samuti nagu iga omavalitsuse heaks võetava maksu kohta, tuleb linnavolikogul teha otsus. Linnavolikogu võib otsustada maksu võtmise või mittevõtmise. Maksu suurust ei saa linnavolikogu muuta, vaid see on seaduses ette kirjutatud (LS §§ 177, 178, 330).

Küsimus.

Kas tuleb võtta kantseleimaksu ka hobusepassidelt nende väljaandmisel Linnavalitsuse poolt?

Vastus.

Linnaseaduse § 332 järgi on kantseleimaksust vabad tunnistised vaesusõiguse saamiseks ja isikutunnistised. LS ega ka Hobusepasside seadus ja selle põhjal antud

määrus ei tee hobusepasside suhtes kantseleimaksu alal erandeid. Seepärast kuuluvad need kantseleimaksu alla üldisil aluseil.

Küsimus.

Kas tuleb võtta kantseleimaksu puudustmiseks hoolekande- ja raviasutisile?

kannatavus- (vaesus-) tunnistisilt, mis antakse Linnavalitsuse poolt kodanikele esita-

Vastus.

Hoolekandesihilised tunnistised on üldiselt maksuvabad.

Kroonika.

Rahvakoolideinspektorite-instituudi ümberkorraldamise nõue Soomes.

Senini oli Soomes kahesuguseid rahvakoolideinspektoreid. Ühed olid otse riigi poolt määratud ametnikud ja teised olid omavalitsuste poolt valitud ja riikliku võimu poolt ametissekinnitatud isikud. Kehtiv seadus nõudis, et linnad, kellel on üle 4000 elaniku, peavad peale riikliku rahvakoolideinspektori veel omalt poolt seadma ametisse rahvakoolideinspektori, kusjuures need linnad, kellel on alla 4000 elaniku, seavad rahvakoolideinspektori ametisse ühiselt maakogukondadega.

Kuna sel kujul linna poolt ametiseseatud rahvakoolideinspektorite ülesanded ei nõudnud isikult kogu tööjõudu, andsid linnad neile lisaks teisi ülesandeid. Kuna neil oma ameti tõttu oli tihe side koolidega, siis tehti neile tavaliselt ülesandeks asju ette valmistada ja ette kanda linna hariduskomisjoni koosolekuil. Viimasel ajal on aga keskvalitsuse esindajad hakanud keelduma kinnitama selliseid kodukordi, mis näevad ette selliseid ettevalmistavat iseloomu kandvaid ülesandeid inspektoreile. Keeldumist on põhjendatud sellega, et haridusnõukogu otsused kuuluvad Soomes rahvakoolideinspektori kinnitamisele, ja nüüd esineb sama isik ühelt poolt haridusnõukogu alluvaks ametnikuks, kes tema ülesandel teeb ettevalmistusi ja ettekandeid koosolekuil ja pärast seda peab järelevalve teostajana kinnitama samu otsu-

seid, mille suhtes ta senini teotses alluva ametnikuna.

Teine raskus tekkis veel kõrgema kohtuasutise otsuse kaudu, kes leidis, et linn polevat õigustatud vallandama tema poolt ametissevalitud inspektoreid, põhjusel, et valitu kuulub peale valimist kinnitamisele vastavale riiklikule järelevalveasutisele, millega omavalitsuse valimine evib vaid ettevalmistava iseloomu.

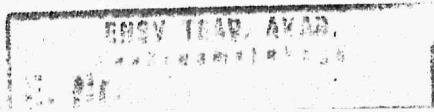
Kuna rahvakoolideinspektorid saavad palga linnalt, on kollisioon muutunud mitmekordseks.

Olundisse lahenduse toomiseks moodustas Soome linnade liidu juhatus erilise komisjoni küsimuse kaalumiseks, kes tegi vastava ettepaneku valitsusele asja ümberkorraldamiseks. Muuseas nõutakse esitatud märgukirjas, et kui jääda rahvakoolideinspektori suhtes senisele põhimõttele, siis on loomulik, et riik maksaks talle ka palga ja ta oleks ka ametlikult lihtsalt riigi ametnik.

Milliseid tagajärgi märgukiri annab, seda näitab muidugi tulevik.

Tänavate katmine liivaga masina abil.

Ameerikas on tarvitusele võetud erilised kahele rattale asetatud masinad liiva puistamiseks tänavail. See kahe rattaga masin kinnitatakse töölerakendamiseks veoauto taha. Liiva puistamine toimub kahe horisontaalselt paigutatud ketta abil, mille läbimõõt on 18 tolli. Liivaga ülepuistatava maaala laiust saab reguleerida 8—25 jalani.

„Eesti Linnad“
(end. „Linnad ja Alevid“)
Eesti Linnade Liidu häälekandja

ilmub 1939./40. a. XII aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja aleviomavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) — kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6
Telefon 431-58

